

Antonín Randa.

K jeho stým narozeninám.

Univ. prof. Dr. Karel Hermann-Otavský (Praha).

Na 8. červenec t. r. připadá stoleté jubileum narozenin Randových. Sotva lze v našich dějinách naléztí případ, kde by obroda a rozvoj kulturního odvětví byly úžeji spjaty s působením určitého jedince, než jak tomu jest v českém právnictví se vztahem k osobnosti Randově. Sté výročí Randova narození jest československé právnícké obci pravým svátkem a spolu vítanou příležitostí k tomu, aby si uvědomila Randovo životní dílo a jeho význam pro náš život právní.

Při památném tomto jubileu obrací se k Randovi, jenž odešel na věčnost dne 6. října r. 1914, tisíce vděčných myslí v našem právnictvu: jednak osobními vzpomínkami ve zúžujícím se kruhu mladších jeho vrstevníků, zejména pak jeho pří-
mých žáků, jednak oživením památky jeho u příslušníků generací jsoucích již mimo okruh jeho žactva a zvláště i těch nejmladších adeptů právní vědy, kteří slýchají z úst svých učitelů časté odkazy k Randovu jménu a dílu a čerpají nad to i poučení ze stále živého pramene jeho učitelských výkladů literárně uchovaných.

Zahájena budiž vzpomínka tato stručnými *životopisnými daty* Antonína Randy. Narodil se v Bystřici nad Úhlavou dne 8. července 1834. Pocházel z rodiny právnícké: otec jeho Václav Randa — dříve advokát v Domažlicích — byl tehdy v Bystřici justiciárem, později pak od r. 1850 okresním představeným v Přešticích, kdež r. 1863 zemřel. Studoval gymnasium v Klatovech, poslední dvě třídy na Novoměstském gymnasiu v Praze. Studia právnícká konal na universitě pražské, kdež povýšen byl dne 10. června 1858 na doktora veškerých práv. Zajímavo jest, že mezi thesemi, jež mladému promovendu bylo hájiti, čteme nejednu z otázek, jež ho později jako slavného právníka hojně zabývaly. Vstoupiv po absolvovaných studiích r. 1856 do praxe soudní, jmenován byl v červenci 1858 auskultantem, v listopadu pak téhož roku aktuárem při okresním soudu na Smíchově.

Již jako student spatřuje Randa svůj ideál v učitelské dráze akademické; určitějšího tvaru nabývá tato myšlenka vlivem jeho profesorů Mischlera a Chambona. Prvnější obrací zřetel horlivého právníka na vědy politické, jimž tento věnuje úsilné studium a hledí také prakticky rozšířiti si obzor cestami do ci-

ziny z části ve společnosti Mischlerově, rozhodujícím však pro budoucnost mladého muže osvědčuje se vliv oblíbeného romanisty Chambona, sbližující ho s právem římským a tím spolu s oborem budoucí jeho suverénní domény: s civilistikou.

Formálně zahajuje dráhu takto zvolenou jeho *habilitace* pro rakouské právo soukromé provedená na základě psaného pojednání »Die Lehre von dem Besitze nach österreichischem Rechte« a potvrzená ministerským výnosem z 12. srpna 1860. Ve druhém semestru r. 1861 začíná čísti o držbě, v prvním pak pololetí 1862 koná již šestihodinné kolegium z práva občanského. V témže roce ještě císař. rozhodnutím z 16. května 1862 dostává se mu jedné z nově zřízených stolic *českých*: totiž mimořádné profesury práva občanského, obchodního a směnečného. Řádné profesury těchto oborů dochází však teprve v r. 1868 (císař. rozhodnutím z 6. února) nezůstav při tom ušetřen — ačkoliv zvučné již se těší pověsti také v německé literatuře — bohužel národnostní nepřízně se strany jednotlivých členů sboru, již bylo teprve vyvážití přímým vyzváním ministra vyučování Hye-ho k fakultě o podání návrhu, jakož i úsilím děkana tehdejšího prof. Habietinka o docílení kompetentní schůze pro usnesení.

Jako řádný profesor vstupuje Randa -- když byl v mezidobí (1871) odmítl uprázdněnou německou stolicí práva občanského — při rozdělení university na právnickou fakultu českou, jejížto chloubou a přední ozdobou zůstává až do konce svého žití, a to až do r. 1904 jako její aktivní člen a senior sboru. Jedinou jen krátkou přestávku vykazuje tato v pravdě životní jeho dráha akademická, totiž dobu, kdy Randa v říjnu 1904 — právě ve svém čestném roce učitelském jako profesor dosáhnuvší věku 70 let — povolán byl do ministerstva Koerbrova na křeslo ministra krajana; setrval však v úřadu tomto jen do června 1906, načež vrátil se opět ku přání sboru na fakultu právnickou, trvaje odtud až do svého skonu ve svazku jejím jako profesor honorární.

Uvésti jest ještě úřady, hodnosti a funkce, jichž dostalo se jemu se zřetelem k jeho významu a schopnostem.

Z universitních hodností náleží sem úřad prorektorský české university v r. 1882-3 (v prvním to roce po rozdělení pražské university, za rektorátu Tomkova), rektorský v roce 1883/4, jakož i děkanský úřad právnické fakulty v r. 1872/3 na nerozdělené ještě universitě, a v r. 1885/6 na universitě české. Byl povolán dále v r. 1881 do sněmovny panské, jakož i za člena říšského soudu, v němžto ještě ke sklonku žití svého jmenován byl místopředsedou; byl dále dlouhodobým předsedou historicko-právní komise zkušební, po řadu let též předsedou znaleckého sboru ve věcech práva autorského pro obor literatury, a zasedal také jako vynikající člen v komisi zřízené v roce 1904 pro přípravu revise zákoníka občanského. Vyznamenán byl Randa také členstvím a hodnostmi četných korporací vědeckých resp. právnicko-odborných: Tak byl již od založení

naší České Akademie jejím řádným členem od císaře jmenovaným, dále po více než 20 let předsedou první její třídy a po smrti zakladatele a prvního presidenta Josefa Hlávky od r. 1908 jejím presidentem. Byl dále řádným členem Král. české společnosti nauk v Praze, Akademie věd v Krakově, přespolním členem pařížské Sociétés de législation comparée, dlouholetým předsedou Právnické Jednoty v Praze, čestným členem Právnické Jednoty Moravské, Spolku českých právníků »Všehrd«, čestným měšťanem plzeňským, dobřichovickým, přeštickým a blánským, a j. v. Volbou za čestného doktora vyznamenán byl Randa od university boloňské a krakovské.

(*Randa badatel a spisovatel.*) Sotva vstupuje mladistvý Randa na dráhu literárně-vědeckou, již obráží se ostře postava jeho s pozadí tehdejšího stavu rakouské civilistiky. Vystihneme pozadí toto nejlépe zajisté vlastními slovy Randovými z jeho nekrologu o Josefu Ungrovi (v Právníku 1913). Právě tam: »Známo, v jak desolátním stavu byla věda rakouského soukromého práva v polovici předešlého století. Po vydání našeho vzorného všeob. občanského zákona, jenž v podstatě spočívá na historických základech starších pramenů domácích a obecného (hlavně římského) práva, pěstovali sice někteří starší vynikající právníci, zejména Zeiller, Pratobera a pražský profesor Dr. M. Schuster vědecký výklad na základě starší obecnoprávní literatury. Však pozdější vykladatelé a universitní profesori převážně měli za to, že text zákoníka, jak jest výhradním pramenem platného práva, také jest výhradním pramenem právní vědy, přehlížejíce, že i kodifikace jsou jen časovým průřezem ve vývoji stále živě proudícího právního přesvědčení a mocenských poměrů v národě. Neuvažovali, že věda a literatura římského práva zahrnuje *duševní kapitál* po půltřetího tisíce roků nastřádaný, a že by bylo nerozumem, opovrhovati tímto odborným duchovým bohatstvím — nechť z pohodlnosti neb z falešného vlastenectví. Však dělo se, žel, tak u nás a nastala doba suchopárné, po nejvíce povrchní a duchaprázdné exegeze.«

Za tíživého zajisté dojmu příkrého tohoto kontrastu mezi rozkvětem vědy obecnoprávní a chudobou pravovědy domácí zasvěcuje se Randa práci vědecké, a to hned od počátku s nadšenou snahou po nápravě, povzbuzen v tom směru již za studií svým spisem Josefa Ungra »Über die wissenschaftliche Behandlung des österreichischen gemeinen Privatrechts«. Spis tento v r. 1853 vyšlý, na kterýž Randu upozornil jeho profesor romanista Chambon, podává přednášku, jíž Unger zahájil na pražské universitě svoje výklady, záhy arciv zakončené odchodem jeho do Vídně. Živě a přesvědčivě dovozuje v něm nutkavou potřebu převratu ve vědeckém pěstění platného domácího práva a vzbuzuje tím v Randovi dojem a účinek asi podobný, jakého zakusil sám, jak vypravuje, četbou Savignyho, totiž rozhodnutí pro úkol životní.

Tak dostává se Ungrovi, inauguratoru nového hnutí v ze-

mích našich a autoru proslavených soustavných děl o právu rakouském (části všeobecné a práva dědického), v Randovi důstojného druhu, usilujícího s ním o zúrodnění právovědy domácí vědou práva obecného, o použití metody školy historické k soustavnému vědeckému zpracování práva našeho za zřetele k základu a souvislostem jeho dějinným.

Nejvzácnějším plodem snah těchto jsou Randova soustavná díla o *držbě* a o *právu vlastnickém*, monumentální to úhelné kameny naší literatury civilistické, jež zjednaly autoru («druhý Savigny») uznání a slavnou pověst doma i v daleké cizině.

Důstojně k nim řadí se i další jeho spisy: z *práva dědického* (o nabývání dědictví) jakož i z obligačního o *náhradě škody*, látce to významu i v přítomnosti ještě stále se stupňujícího.

Avšak nejen všeobecné právo soukromé, t. zv. občanské, nýbrž i zvláštní, »specialní« obory právní našly v Randovi vynikajícího mistra. Jeho *systém práva obchodního* — v postupných vydáních vždy prohlubován a rozšiřován — zaujímá, třeba ani celé látky nezahrnuje, nejpřednější místo mezi soustavnými spisy o rakouském právu obchodním; máje zároveň učebnice i příručky pro praxi se hodící, vešel již takorůka v krev právníků českých, docházejí pak později v překladu německém nemenšího uznání i v kruzích širších. Zvláště pak, pokud jde o důležitý problém obchodního a směnečného práva, totiž o právní povahu cenných papírů, proslavil se Randa konstrukcí t. zv. *theorie vlastnického nabývání*, jež získala si doma i v cizině četné příznivce. Avšak i v dalším oboru speciálním, totiž v *právu vodním*, byl Randa vynikajícím znalcem a jeho soustavné vylíčení tohoto práva přijato bylo se svrchovanou chválou zejména také v odborných kruzích zahraničních.

Přečetné jsou dále drobnější Randovy práce, ať samostatné ať v časopisech a sbornících vyšlé jako úvahy, posudky a referáty. Téměř veškeré právnícké časopisy rakouské, z českých arci v popředí »Právník«, a četné z německých říšských honosí se jeho příspěvky. A také tyto drobnější práce nesou lví stopu klasičnosti jeho velkých slavených děl. vyznačující se dokonalým proniknutím pozitivní látky, volbou plodných hledisek konstruktivních, vzornou disposicí a logikou, rozsáhlým zřetelem k literatuře a judikatuře a posléze, last not least, »Randovým slohem«, mluvou to a skladbou při plné přesnosti prostou a jasnou.

Za markantní rys Randovy vědecké práce vůbec a literární tvorby zvláště dlužno prohlásiti jeho *vědeckou pravdivost*. Psychologicky kotvila, jak za to máme, v nadšené jeho úctě a lásce ku právu a spravedlnosti, jak zdůrazněna Krčmářem v posmrtné vzpomínce na fakultě (Sborník věd práv. a stát. XV. str. 1 násl.); konkrétně osvědčovala se neobyčejně přísnou autokritikou, zejména při nových vydáních jeho děl, jakož i při úpravě diktátů pro přednášky fakultní; z četných pozměn a

přípisků v rukopisech patrna tu nejbědlivější revise obsahu i formy.

Pravdivost tato působila také, že — ačkoli směrem a rázem své činnosti náležel a také hlásil se ke škole historické — přece nebyl konservativcem uzavírajícím se zásadně vlivu směrů moderních. Stejně zůstával arci vzdálen jak přepjatého historismu prezírajícího přítomnostní hodnotu a úkol práva, tak i nového učení o volném práva nalézání: — zajisté však mnohem větší měrou, než shoduje se s normální, možno-li tak říci, úrovní historické školy, dopřával při úsudcích svých, zejména v pozdějších létech, místa i momentům ryze teleologickým.

Dokladem — není to jediný, ale význačný — buďtež tu slova pronesená Randou v »Právniku« 1913 (str. 154) ve článku věnovaném pojmu *t. zv. vyšší moci (vis major)* v právu rakouském. Právil tam: »Při pružnosti toho pojmu záležitosti bude vždy na rozvážném, věcném — ke všem hospodářsko-sociálním poměrům a k účelům zákona přibližujícím — uvážení soudcovském, zdali v jednotlivém případě uznávati lze případ *casus (vis) majoris* čili nic. Zbývá jen, aby rakouský soudce — vzdálen jsa extrémních tendencí moderního hesla: ‚*freie Rechtsfindung*‘ — zvykl si vykládati zákon tak volně a účelně, jak činí soudce francouzský!«

Jaká láska k pokroku vane ze slov těchto psaných kmetem 78letým! A možno ihned dodati: jaká i duševní svěžest! Totof pak jest úkazem osvědčujícím ještě jednu význačnou přednost Randy jako pracovníka vědeckého. Od mládí až do nejvyššího věku rozvíjí obdivuhodnou přímo pílí a energii pracovní, i mladším sotva dostižnou, a teprve smrt zastavuje pásmo jeho neúnavné vědecké činnosti. Ano ještě zcela krátce před svým skonem zasílá Randa příspěvek redakci »Právníka«, jenž pak v nejbližším sešitě z 15. října 1914 již památce jeho věnovaném dochází uveřejnění jako poslední jeho práce literární; jest to *referát o Wellspacherově spisu* zabývajícím se sporem o princip zápisu ve knihy pozemkové. Zajímavou shodou událostí vrací se věhlasný badatel posledním tímto svým literárním projevem v týž užší obor právní, z něhož před 54 léty vyšel prvním svým tištěným článkem »*Der Tabularbesitz*« v VII. sv. časopisu »*Österreichische Vierteljahrschrift*«: připadá to jako uzavření rozsáhlého kruhu obepínajícího skvělý obraz více než půlstoleté práce vědecké!

I skromný tento posudek literárně-vědecké Randovy činnosti byl by kusým, kdybychom neuvedli ještě úzký její vztah jednak ku *praxi* a k *zákonodárství*.

Rozsáhlý a bedlivý zřetel ku praktickému provádění práva jest Randově literární tvorbě příznačným: on spatřoval zejména v judikatuře — jak vyjádřeno jest v Ottově vzpomínce v první třídě naší Akademie (Věstník Č. A. 1914, str. 292) — »zrcadlo, v němž nedostatky a mezery práva panujícího jasně se zjevují«; praxe byla mu v tom směru zkušebným kamenem

pro »správnost« dedukcí theoretických, habituální k ní zřetel pevnou hrází proti nebezpečí formalistické pravovědy. Arci za tento zisk z praxe čerpaný se jí Randa královsky odměňoval. Sotva lze v literatuře rakouské nalézt spisů, jež hojněji a pronikavěji působily také na praktický život právní, než-li Randovy. Výstižně byl v tom směru Randa apostrofován za příležitosti svých 70. narozenin v dopise vídeňského vynikajícího advokáta (a spolu záslužilého spisovatele v oboru společenstev a společností s r. o.) Dra Em. Strosze jako »strůjce mostu mezi teorií a praxí«, jako pravý »pontifex juris« (»Právník« 1904, str. 488).

Avšak i k rozvoji zákonodárství jest Randa v úzkém produktivním vztahu. V četných zákonech nalézáme stopy jeho vlivu uplatněného ať vědeckými úvahami de lege ferenda v jeho spisech, ať pracemi připravujícími resp. posuzujícími osnovy zákonů, ať posléze přímou účastí na jednáních ve sněmovně panské resp. v jejich výborech a komisích.

(*Randa učitel.*) Znali a vidali jsme Randu vedle jeho povolání akademického v různých vynikajících úkolech a hodnostech: jako člena učených korporací, jako skvělého representanta vědy při slavnostních příležitostech, jako řečníka ve sboru zákonodárném, jako politika a státníka — ale obrazem nade všechny tyto vzácným a drahým zůstává v paměti naší Randa učitel.

Zajímavou jest a dokladem bystrého postřehu ve sboru profesorském právnické fakulty pražské v r. 1861, že ve zprávě z 11. června roku toho podané ke státnímu ministerstvu navržen byl na mimořádnou profesuru občanského, obchodního a směnečného práva s přednášecí řečí českou primo loco: »soudní aktuár Dr. Antonín Randa« s odůvodněním, že již jako habilitovaný soukromý docent českým jazykem přednáší »und zudem eine Persönlichkeit hat, die geeignet ist, die Studierenden an sich zu ziehen und zur Wissenschaftlichkeit anzuspornen.« A tuto Randovu učitelskou přitažlivost — konstatovanou zde již v prvním semestru jeho přednášek — mohli a mohou věru potvrditi všichni, jimž dopřáno bylo vzdělávati se jeho slovem; zajisté že v paměti zůstalo jim zvláštní kouzlo jeho výkladů, jehož specificum není snadno vystihnouti. Přednes jeho nebyl ohnivým, ni pathetickým, nevzrušoval posluchačstva; spíše vyznačoval se Randa na katedře povzneseným klidem s nádechem vlídnosti v oku i hlase: arci nebyl to výklad chladný, míjející myslí žáků, — naopak, vanula z něho láska ku předmětu a nadšení pro vznešenou ideu práva a spravedlnosti. Taktó prozářiti dovedl Randa i látku na pohled nezajímavou a vzdálenou jsa pouhé »jurisprudence pojmové«, poučoval posluchače šťastně volenými příklady ze života o těsné souvztažnosti práva s poměry hospodářskými a sociálními, prohlubuje tím před jejich očima obraz právní normou podávaný ještě ve třetí dimenzi: v plný tvar plastický. Tím jímal posluchače v duševní společenství, takže látku vyslechnutou bezprostředně vpraco-

vávali, získávajíce jí pevně založený podklad pro práci další.

A obdobně, se záměnou prostředí, bylo tomu při Randových přednáškách v Jednotě Právnické; byly to jako sváteční večery shromažďující četné členstvo, praktiky i theoretiky. Zčásti zvláště i kratší příležitostné výklady a kritické poznámky, jež s oblibou podával se stolce předsednického, navazuje na konanou přednášku a debatu, působily na vděčné posluchačstvo jakoby zlatý jectus missilium ze štědrých rukou slavného učitele

Úkol svůj učitelský Randa vysoko cenil; látku pro přednášky připravoval co nejsvědomitěji, zpracovává a zdokonaľuje ji v obsahu i formě rok od roku. Ke studentstvu lnul vřelým citem, v pravdě otcovskou příchýlností, a často osvědčoval k němu své dobré a soucitné srdce. Arci požadoval na studujících píle a návštěvy přednášek: o pozornosti jich a pochopení přesvědčoval se někdy otázkami; vybízel zvláště také ke studiu zákona, jakož i k osvojení si znalosti jazyků cizích, zejména němčiny, spatřuje v tom důležitou výzbroj právníků našich pro příští jich povolání, důležitou speciálně i s hlediska našich českých zájmů.

Nalezli jsme v Randově exempláři jeho přednášek obchodního práva při zakončení textu poznámku jím psanou, patrně jádro doslovu, jakým se loučival s právníky čtvrtého roku vysoké učení opouštějícími. Má toto znění: *»Račte v budoucnosti zachovati lásku k vědě, svědomitost, mužnost charakteru, ovšem i náležitou rozvážnost, — vlastnosti které předkem zdobí pravého právníka. Tím co nejvíce prospějete i vlasti a národu.«* — Prostě to, však cenné viaticum z rukou věhlasného učitele a otcovského přítele.

(*Randa buditel a organisátor.*) Užíváme tu epitheta »buditel« po vzoru Krčmářově v plném smyslu názvu našich velkých buditelů (Sborník věd práv. a stát. XV., str. 6 násl.). Je správně hleděti k době Randově — aspoň v prvních jejích desítiletích — jakožto k národnímu obrození našemu v životě právnickém. Vlna probuzení zachvátila právnictví poměrně pozdě; úkazy před Randou jsou osamocené pokusy obětavých jednotlivců: »i česká věda právní má svoje Thámy«.

Randou nastává tu obrat. Již jako mladý učitel práv, slynoucí svým vzděláním a rázem dosáhnuvší zvučné pověsti literární, zaujímá mezi českými právníky čelné místo. A brzy dostavuje se již organisace. Kol něho seskupuje se kroužek mladších i starších vzrůstající o absolventy university, kteří své vědomí jako právníci čeští — povzbuzeni slovem i příkladem oblíbeného učitele — odnášejí si i v život praktický.

Zajímati bude zajisté, sdělíme-li tuto příklad Randova buditelského slova s katedry učitelské zachovaný na lístku jím psaném v r. 1867. Jsou to zahajovací slova pro přednášku o právu občanském. Znějí takto: *»Budu Vám přednáseti po česku. Již okolnost tato jest mi dostatečným rukojemstvím, že horlivostí a pilností vědu práva občanského pěstovati budete.*

Právníci čeští sluli v Rakousku vždy dobrou pověstí; nemalý počet výtečných praktických právníků, nejvyšších soudců, státníků, profesorů a učenců vyšel a vychází až posud ze sboru právníků českých. Bylo tomu tak, pokud právníci čeští po latinsku a německu se vyučovali; nebude tomu zajisté jinak, budete-li pěstovati vědu v řeči mateřské.» V přípisu asi později přičiněném dodává v souvislosti s vybídou ke studiu zákona a také i německé literatury toto: *»Věda právníká nabývá v novějším čase vždy více rázu kosmopolitického; tu nelze přestati na zřídlech domácích. Vás zvláště, pánové, volá nová doba k nesnadné, ale čestné práci; na Vašem pokolení záleží, aby se dokázalo, co národ neveliký, ale čilý a nadaný na poli právníkém duševní energií tvořiti dovede.«*

Formálně, na venek se osvědčuje v té době česká obec právníká založením a rozvojem *Právníké Jednoty v Praze*. A také tu jest Randa úsilně a obětavě činným; zasedá již od počátku (r. 1864) v jejím předsednictvu, koná četné přednášky a horlivě účastní se rozprav ve schůzích Jednoty; působí k vydávání starých českých památek právních, k výpisu cen na česká vědecká díla, k uplatnění vlivu Jednoty na reformy zákonodárné jakož i k účasti v akcích o jazykovou rovnoprávnost. Opět a opět se ozývá Randův hlas se stolce předsednického důtklivě zvoucí členstvo a zvláště dorost právníký k účasti ve společné práci.

Zásluhy vynikající si získává Randa zejména o založení a rozvoj *»Právníka«*, časopisu Jednotou vydávaného. Třebas ne formálně v redakčním svazku, jest Randa přece v popředí onoho kroužku pracovníků, jichž úporné obětavosti děkuje *»Právník«* svůj vznik, jakož i rozvoj v prvních těžkých letech, i zůstává mu věren až do konce. Mnohé své výklady, jichž kruhům širším teprve později ve formě knižní se dostává, činí již dříve přístupnými čtenářům *»Právníka«* a horlivým úsilím zjednává i další zdatné, ba vynikající spolupracovníky. Tak stává se *»Právník«* — po dlouhou dobu jediný český časopis právníký — důležitým činitelem pro kontakt českých právníků mimo Prahu působících s pražským ústředím a vědou českou, vstupuje tím spolu v řadu nejvážnějších odborných orgánů rakouských, sledujících jak pokrok vědy domácí tak i rozvoj praxe: spravedlivě směl Randa v zahajovací řeči prvního právníkého českého sjezdu v r. 1904 nazvati Jednotu Právníkou a *»Právník«* mocným předvojem k docílení plného práva našeho na starobylém učení pražském. směl také říci, že obě tyto instituce posloužily značně zvelebení soudnictví, veřejné správy i advokatury v zemích českých.

Randovi vděčí *»Právník«* za více než 70 rozpravných článků a přecetné posudky i referáty. Ano i samo smuteční číslo z 15. října 1914 přináší literární příspěvek z jeho pera jakoby poslední pozdrav právníkům českým vyznívajcí nadšenými slovy pro starobylý náš ústav *desk zemských*.

Ku vznešenému cíli tíhla již za Randova mládí srdce čes-

kých právníků a vůbec uvědomělých kruhů našeho národa: k dosažení plného práva na staroslavném *vysokém učení* našem podle slov zakladací Karlovy zlaté bully universitní: »ut fideles nostri regnicolae . . . per aliena mendicare suffragia non coacti paratam in regno sibi mensam propinationis invenient.«
 Jak známo, splněny snahy ty po úporných zápasech — když byl s německé strany odmítnut návrh na rovnoprávně utrakvistickou organizaci jednotného vysokého učení — v r. 1882 rozdělením pražské Karlo-Ferdinandovy university na dvě: českou a německou. A právě v přípravách a zápasech, jimiž tohoto výsledku docíleno, náleží Randovi zásluhy nehynoucí.

Z valné míry jeho příkladem a povzbuzením tvořil se kroužek učitelských sil odhodlaných věnovati se vědě české, takže z žáků Randových připraven byl při rozdělení university pohotový sbor učitelů pro právnickou českou fakultu; prof. M. Talíř jediný ve sboru fakulty té nebyl jeho žákem. Randa byl dále předním z pracovníků, jichžto činnost i cizinou oceňovaná odzbrojovala zlehčovatele vědy české a skvěle prokazovala kulturní sílu a snahu českého národa. Avšak i přímým působením klestil Randa cestu právu našemu na vysoké učení a odstraňoval, seč byl, pochybnosti a předsudky v kruzích rozhodujících, přesvědčuje o spravedlivosti a nutkavosti toužebného tohoto požadavku. Z veřejných jeho vystoupení zůstane v tom směru trvale památnou jeho řeč konaná ve sněmovně panské dne 19. února 1882.

Také však na vysokém učení pražském šťastně již navraceném národu českému přičiňoval se Randa s úsilím a úspěchem o jeho zmohutnění a rozkvět. Platí to o universitě v celku i o jednotlivých fakultách. Blíže hudiž tu jen v příčině právnické fakulty vytčeno, že vybudování její jest v rozsáhlé míře dílem Randovým. Zejména po stránce rozmnožování sil učitelských uvéstí jest, že také tuto plnou měrou zasloužil si názvu »Professorenmacher«, jehož dostalo se mu v německé žurnalistice za dřívějších zápasů a kterýž právem obrácen byl v epitheton ornans profesorem Heyrovským v oslavném přípitku za příležitosti prvního českého sjezdu právnického (»Právník« 1904, 357) zvláště se zřetelem k dalšímu cíli Randou již v r. 1886 důrazně vytčenému a i později vřele zastávanému: *požadavku druhé české university na Moravě*.

Již těmito zásluhami o navrácení a vybudování university zasáhl Randa v náš rozvoj osvětový daleko přes vlastní okruh života právního; ale i v jiných ještě směrech shledáváme světlou dráhu jeho činnosti organizační zabíhající do širších oborů českého života. Náleží sem obzvláště důležitý ústav našeho domácího národního hospodářství: totiž české *záložnictví*. Při naprosté nedostatečnosti právního základu našich záložen v době starší a mnohých mezerách, jež vykazuje pozdější zákonná úprava z r. 1873, byly přímo neocenitelné služby, jež Randa svou odbornou radou, důkladnými spisy pamětními a posudky, jakož i svými intervencemi a plodnou iniciativou pro-

kázal konsolidaci založen po právní jich stránce podstatně podmiňující i hospodářský jejich úspěch; i tvoří Randa spolu s »otcem« založen českých Františkem Šimáčkem a pozdějším předsedou Jednoty Založen prof. Josefem Stupeckým trojici mužů nejzasloužilejších o naše založenství, jež jest, jak praví se v orgánu Jednoty Založen »Věstníku Založenském« (1914, čís. 8), v dalším trvání a rozkvětu svém nejskvělejším jeho památníkem.

(O *Randově osobnosti.*) Význačným jejím rysem zdá se nám — též ve vzpomínce Ottově dotčená — *jemnost* povahy; osvědčovala se již v zevním vystupování noblesou a vlídností, ve styku literárním — i při polemikách — klidným ušlechtilým tónem, v životě vůbec laskavou ochotou k pomoci, zejména vlídnou podporou vědeckého snažení mladších. Sám jsa dobrého, až měkkého srdce a myslí smířlivé předpokládal podobné i u jiných; konflikty se mu přičily; jako ve vědě, osvědčoval i v životě snahu po synthesi, po smírném vyrovnání protiv — někdy snad více, než toho drsný život dopouští.

Tato jemnost povahy byla úrodnou půdou pro vznik a rozvoj jeho vynikajícího *právního smyslu*. Nebyl tento jen předností jeho ducha, zručností intelektu, nýbrž i produktem citu: jeho lásky k dobru a k spravedlnosti, a pronikal, dávaje trvalý směr jeho vůli, veškeren duševní jeho život. I stal se tím jemný Randův smysl pro právo, ona jeho »ars boni et aequi« — ač nabyta teprve v životním povolání — rovněž význačným rysem jeho osobnosti.

Na snadě by bylo z toho, co pověděno, souditi, že Randa nebyl mužem silné energie. Byl by to velký omyl. Naopak Randova povaha vyznačuje se energií zcela neobyčejnou. Nechtě nám při tom na mysl, že dovedl — shledav to podle situace účelným — vystoupiti v životě veřejném »fortiter in re« plnou vahou své autority, nýbrž máme na zřeteli onu obdivuhodnou, snad jedinečnou *vůli a sílu k práci*, jakouž od mládí svého až do skonání věnoval se svému dílu. Randovo dílo životní jest vpravdě triumfem pracovní energie: nechť je pozorujeme z nejširšího hlediska vědecké jeho činnosti vůbec, nechť se stanoviska jeho veřejných úkolů a úřadů ve státě, nechť posléze pod zorným úhlem našeho národního života.

A tento nejvyšší z naznačených tu koncentrických kruhů Randova působení vykazuje se nad to v prvním období svém energií pracovní rázu zvláštního, našim dobám již neznámého. Jest to období, jež vrcholí dosažením českého vysokého učení a zaslouží býti nazváno *buditelským* ve smyslu již svrchu dotčeném; vyznačuje se vskutku úkazy heroismu, jakéž vzbuzuje v národě, jenž zachoval si ještě zdravé jádro, právě doba útisku a utrpení jakoby k záchraně jeho. Tak vidíme Randu odhodlaně nésti trpkosti a protivenství pro české své smýšlení (na př. na společné universitě pokusy pasivního odporu v příčině jeho ordinariátu, opětovné minutí při volbě rektora), vidíme ho napjatým úsilím získávati pracovníky a organisovati

je ke společné práci, obětavě působiti slovem i skutkem ku zvelebení českého záložentství, vidíme ho s horečnou pílí a energií tvořiti českou knižní i časopiseckou literaturu právnickou, jakož i zakládati a pěstiti české vědecké středisko spolkové.

Také v období druhém, od splnění universitního požadavku našeho Randa nezná takořka oddechu a prázdně, arci však přibýváním pracovníků a dělbou práce uvolňuje se domácí jeho úporná činnost organizační ve prospěch rozšířené působnosti jednak vědecké vůbec, jednak ve zvláštních funkcích a hodnostech naň vznesených.

I objevuje se nám tudíž pracovní tato energie třetím podstatným rysem Randovy osobnosti a vpravdě heroickou stránkou jeho povahy. Spolu se skvělými schopnostmi ducha byla zbrání k vítěznému dobytí úspěchů, jichžto požehnání jest národ náš, a bude ještě i v dálné budoucnosti, účasten.

*

Redakce uvažujíc, jakým způsobem důstojně vzpomenouti stého výročí narození slavného českého právníka Ant. Randy, obrátila se o radu k p. prof. Hermannu-Otavskému. Jest jí velikou radostí, že p. prof. Hermann-Otavský uvolil se upravit zнову ocenění Randy, které napsal r. 1915 do Almanachu České Akademie. A jest jí zároveň i ctí, že předchozími stránkami, které ani po odstupu dvaceti let nepotřebují změn, může vzdáti hold památce Antonína Randy. Tím více však děkuje i autoru této vzpomínkové studie, p. prof. Hermannovi-Otavskému za laskavé svolení k otisku i za jeho úpravu.

Vlastníkovy služebnosti.

Jos. K e p e r t, Brno.)

(Dokončení.)

(Vznik, zánik a právní konstrukce vlastníkovy služebnosti. Kritika autorů. Poměr vlastníkovy služebnosti k vlastnictví.)

Vlastníkovou služebností v právu československém nazvali jsme stav, v němž se octne služebnost pozemková, přečková dle ustanovení §§ 1446 a 526 druhá věta o. z. o. konfusi (přes obecnou zásadu §§ 1445 resp. 526 věta první).

Skutková podstata vzniku vlastníkovy služebnosti se skládá z těchto bodů: 1. existuje normální pozemková služebnost mezi dvěma pozemky; 2. tato služebnost je zapsána do pozemkových knih; 3. vlastnictví obou pozemků se sjednotí (jakýmkoli způsobem) v jedné osobě.

Vlastníková služebnost pak zaniká všemi způsoby, jimiž uhasíná služebnost normální. Jen místo konfuse nastupuje její opak, zcizení jednoho z obou pozemků. Zde zaniká služebnost »jakožto vlastníková« a vzniká současně služebnost normální (druhá věta §u 526), jak musíme říci, když jsme tři stadia §em 526 vyznačená, přesně rozlišiti (před konfusi — za kon-